

Vereniging Lerarenopleiders Duits

VLoF

Vereniging Lerarenopleiders Frans

Minister van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap

Postbus 16375

2500 BJ Den Haag

Betreft: Ontwerptijd mvt voor kerndoelen en examenprogramma's

Amsterdam, 17 maart 2022

Hooggeachte Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

In opdracht van het ministerie van OCW heeft SLO een ontwerptijdvoorstel gedaan voor de kerndoelen en examenprogramma's. Al in een vroeg stadium hebben wij het ministerie laten weten dat de voorstellen op enkele punten een onvolledig en onjuist beeld geven van de huidige praktijk en onvoldoende rekening houden met Nederlandse en Europese afspraken over meertaligheid. Ondanks verschillende oproepen om tot een nieuw voorstel te komen, is dat nog niet gebeurd. Omdat uw ministerie verantwoordelijk is voor de ontwerptijd, roepen wij u hierbij nogmaals op om te komen tot een nieuw voorstel voor de buurtalen dat acceptabel is en recht doet aan eerdere afspraken, uitgangspunten en moties.

Wet op Voortgezet Onderwijs

Wij willen hierbij nogmaals benadrukken dat de Wet op Voortgezet Onderwijs¹ voorschrijft dat leerlingen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs naast Engels een tweede (vmbo) en/of derde (havo/vwo) moderne vreemde taal leren. In de bovenbouw vwo is een tweede moderne vreemde taal verplicht en ook binnen het profiel Cultuur & Maatschappij op de havo leren alle leerlingen een tweede mvt. Voordat Curriculum.nu aan de slag ging, heeft het ministerie van OCW mede op basis van input vanuit de Tweede Kamer bepaald dat de curriculumherziening in po en vo binnen de huidige wettelijke kaders moet geschieden. Het ministerie van OCW heeft ons vervolgens verzekerd dat de huidige wettelijke verplichtingen om Duits en Frans te leren blijven bestaan. Het huidige voorstel voor ontwerptijd doet echter onvoldoende recht aan deze wettelijke verplichtingen. Als wettelijk is vastgelegd dat Nederlandse jongeren nog een andere taal leren dan Engels (in dit geval Duits en/of Frans), dan moet er ook voldoende ontwerptijd zijn om een goed onderwijsprogramma voor de buurtalen op te zetten.

¹ Inrichtingsbesluit WVO, artikelen 21 en 22.

Europese afspraken en regelgeving

Omdat Engels binnen de Europese Unie alleen nog een officiële taal is in Ierland en Malta, wordt er binnen de Europese Unie veel waarde gehecht aan meertaligheid. Daarom schrijven Europese afspraken en regelgeving voor dat iedere Europeaan minimaal twee moderne vreemde talen leert beheersen op het niveau van onafhankelijke taalgebruiker. Onafhankelijke taalgebruiker wil zeggen B1- of B2-niveau van het Europees Referentiekader (ERK). Dit is vastgelegd in het Verdrag van Lissabon dat ook door Nederland is ondertekend. Ook de Raad van Europa benadrukt het belang van meertalige kennis voor alle Europese burgers en stelt eveneens dat elke burger minimaal twee vreemde talen op het niveau van onafhankelijk taalgebruiker (B1/B2) zou moeten beheersen. Met het huidige voorstel voor ontwerptijd kom je hier absoluut niet aan.

Uitgangspunten curriculumherziening

Ook in het eindadvies van het leergebied Engels/MVT voor de curriculumherziening² wordt nogmaals benadrukt dat de Raad van Europa stelt dat elke Europese burger twee talen op B1-/B2-niveau zou moeten beheersen naast de eigen eerste taal (of talen). Er wordt eveneens gesteld dat communicatieve vaardigheden in meerdere talen tot de competenties behoren die belangrijk zijn om actief deel te kunnen deelnemen aan onze Europese, democratische samenleving. Noch de Europese afspraken, noch deze uitgangspunten van de curriculumherziening worden in het huidige voorstel voor ontwerptijd genoemd. Ook is gebleken dat de curriculumspecialisten moderne vreemde talen van SLO niet hebben meegeschreven aan het voorstel voor de ontwerptijd. Wij vinden het een gemiste kans dat zij hier niet actief bij betrokken zijn. Er is vooral gekeken naar getallen, maar niet naar de inhoud van het mvt-onderwijs en de problemen die daar momenteel spelen.

Motie beheersing van grenstalen (Tweede Kamer)

Vanwege de teruglopende niveaus bij Duits en Frans en het belang van goed buurtaalonderwijs, heeft de Tweede Kamer het ministerie van OCW al voor de start van de curriculumherziening via een motie³ opgeroepen om *‘meer oog te hebben voor de beheersing van grenstalen’*, *‘onderzoek te doen naar manieren om grenstalen te leren’* en *‘dit te vertalen naar wijzen waarop ook leerlingen met een taalontwikkelingsachterstand in staat gesteld worden om het eindniveau voor Nederlands, Engels en de grenstalen te realiseren’*. Tijdens het algemeen overleg op 20 april 2017 heeft de Tweede Kamer het ministerie aan deze motie herinnerd en opgeroepen om *‘grenstalen steviger in het plan van aanpak van de curriculumherziening te verankeren’*. In de huidige voorstellen gebeurt juist het tegenovergestelde en wordt er minder ontwerptijd voor de buurtalen opgenomen, terwijl de buurtalen juist *‘steviger verankerd’* moeten worden in het nieuwe curriculum.

Verkiezingsprogramma's 2021

N.a.v. signalen vanuit het onderwijs, de samenleving en de politiek, werd in verschillende landelijke verkiezings- programma's in 2021 expliciet aandacht gevraagd voor beter buurtaalonderwijs. Zo werd gesteld dat: "Duitsland, Frankrijk en België belangrijke buurlanden zijn en grote handelspartners voor ons bedrijfsleven. Daarom willen wij meer aandacht voor de Duitse en Franse taal in het voortgezet en hoger onderwijs en meer uitwisselingen voor scholieren en studenten." en eveneens: "Er is meer aandacht nodig voor andere moderne vreemde talen dan het Engels, vooral het Duits en het Frans. Voor de grensregio's dient er een actieplan te komen met de lokale overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties." Meer aandacht voor de Duitse en Franse taal is alleen mogelijk met voldoende ontwerptijd voor de buurtalen.

² <https://www.curriculum.nu/voorstellen/engels-mvt/>

³ De motie heeft nummer 31293-301 (15 maart 2016)

Motie meerjarenplan alfabetisering (Tweede Kamer)

In 2021 heeft de Tweede Kamer nog een andere motie opgesteld voor de moderne vreemde talen. Omdat de vaardigheidsniveaus van leerlingen alsmaar dalen en er veel problemen zijn met de huidige mvt-examens, is in de motie van Meenen⁴ gepleit voor een andere opzet van de mvt-examens. Ook werd de regering verzocht om de centrale mvt-examens 'in overleg met Levende Talen te hernieuwen'. De curriculumherziening van de examenprogramma's kan in geen geval los gezien worden van ontwerptijd. Voldoende ontwerptijd is immers een onmisbare voorwaarde voor een inhoudelijk goed examenprogramma en dus een goed centraal examen waarbij alle taalvaardigheden in voldoende mate bevestigd kunnen worden. Hoewel de Motie van Meenen oproept om het examenprogramma in overleg met Levende Talen te hernieuwen, is dat tot op heden onvoldoende gebeurd. Levende Talen is immers niet betrokken bij de voorstellen voor de ontwerptijd. Sterker nog, toen Levende Talen het initiatief nam en opriep tot meer ontwerptijd, werd hiermee niets gedaan.

Steeds meer laaggeletterden

Er zijn in Nederland steeds meer laaggeletterden⁵. Op dit moment telt Nederland 1,3 miljoen laaggeletterden oftewel 11,9% van de bevolking tussen de 16 en 65 jaar. Nederland behoort zelfs tot de weinige landen waar de laaggeletterdheid is toegenomen. In 1994 lag deze nog op 9,4%, in 2007 op 10,6%. Laaggeletterdheid ontstaat doordat leerlingen onvoldoende in aanraking komen met taal en minder leren lezen en schrijven. Lees- en schrijfvaardigheid wordt niet alleen in de lessen Nederlands geleerd, maar speelt ook een grote rol bij de moderne vreemde talen. Bovendien kent Nederland steeds meer leerlingen met een meertalige achtergrond, die in onze lessen leren hoe ze hun meertalige repertoire effectief kunnen inzetten. Door nog meer te schrappen in de uren waarin leerlingen leren lezen en schrijven, zal het algemene taalniveau alsmaar dalen en zullen er steeds meer laaggeletterden in Nederland komen.

CvTE-onderzoek naar de vaardigheidsdaling bij Duits en Frans

In 2020 heeft het College voor Toetsing en Examens in opdracht van het ministerie van OCW een onderzoek uitgevoerd naar de vaardigheidsdaling van leerlingen bij de centrale examens Duits en Frans havo⁶. Al enige tijd signaleert het CvTE bij de centrale examens Duits en Frans namelijk de laagste gemiddelde cijfers van alle schriftelijke examens. Wij signaleren een vergelijkbare trend bij de examens vmbo en vwo. Volgens het CvTE is het snijden in contacturen een belangrijke oorzaak voor deze vaardigheidsdaling. Dit wordt ondersteund door veldonderzoek van Levende Talen, waaruit blijkt dat de slechtere schoolresultaten Duits en Frans met name veroorzaakt worden doordat schooldirecties en -besturen de afgelopen jaren flink gesneden hebben in het aantal contacturen.

Duidelijk mag zijn dat leerlingen op die manier geen solide basis opbouwen en niet gemotiveerd worden om Frans of Duits te leren. Het is voor veel docenten een race tegen de klok waardoor juist de verdieping (zoals bijvoorbeeld Europees burgerschap) en de leuke kanten van het leren van een taal het onderspit delven. N.a.v. de onderzoeksresultaten heeft het ministerie van OCW naar oplossingen gezocht voor de korte en lange termijn. Over de oplossingen op lange termijn belofde het ministerie van OCW dat er in het kader van de curriculumherziening maatregelen genomen zullen worden waardoor de negatieve spiraal doorbroken wordt en de vaardigheidsniveaus Duits en Frans weer kunnen stijgen. Het huidige voorstel voor de ontwerptijd voorziet hier echter absoluut niet in en zal zelfs met grote zekerheid tot gevolg hebben dat de leerlingen nog minder Duits en Frans leren dan ze nu al doen. Waarmee de Europese afspraken gegarandeerd onhaalbaar zullen zijn.

⁴ De motie heeft nummer 28760-109 (13 april 2021)

⁵ <https://www.lezenenschrijven.nl/>

⁶ https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z01979&did=2020D04203

Huidige voorstel ontwerptijd kerndoelen

In het huidige voorstel van ontwerptijd voor de kerndoelen⁷ valt op dat alle onderwijsleergebieden één geheel vormen, maar dat Engels en de andere moderne vreemde talen uit elkaar zijn gehaald, terwijl het volgens de curriculumherziening één leergebied hoort te zijn. Dat is opmerkelijk. Het valt ook op dat de moderne vreemde talen in de schil 'keuzeruimte' staan. Dit terwijl Duits en Frans wettelijk verplicht zijn wat betekent dat beide vreemde talen dus tot de 'kern' zouden moeten behoren. Het ministerie heeft immers niet voor niets aparte kerndoelen voor de buurtalen toegezegd. Het is eveneens opmerkelijk dat alle leergebieden (inclusief Engels) een percentage ontwerpruimte krijgen toebedeeld, maar dat alleen bij de moderne vreemde talen de ontwerptijd in uren wordt uitgedrukt.

Voor klas 1-2 worden in het voorstel voor vmbo 100 uren ontwerptijd genoemd en voor havo-vwo 180 uren. Als deze aantallen verdeeld moeten worden over twee leerjaren en ook nog over één of twee moderne vreemde talen (wettelijke eisen) dan zou dit op jaarbasis 50 uren per mvt voor vmbo betekenen en 45 uren per mvt voor havo-vwo. Duidelijk mag zijn dat dit absoluut onvoldoende is om een solide basis Duits en Frans te leggen in de onderbouw. Gezien het feit dat het ministerie eerder heeft toegezegd om met oplossingen te komen om de vaardigheidsdaling bij Duits en Frans een halt toe te roepen, verwachten wij dat het ministerie meer ontwerpruimte reserveert voor de buurtalen in de onderbouw.

Huidige voorstel ontwerptijd examenprogramma's

SLO heeft eveneens een voorstel gedaan van ontwerptijd voor de examenprogramma's⁸ en daar blijkt opnieuw dat onevenredig is gesneden in het aantal uren voor de buurtalen. In de huidige situatie worden in de adviesrentabellen voor vmbo 240 (alle leerlingen) en 200 (keuzevak) uren genoemd voor de tweede mvt en 200 (alle leerlingen) en 200 (keuzevak) voor de derde mvt. Voor de bovenbouw havo-vwo zijn er in de huidige situatie 400 slu's (havo) en 480 slu's (vwo) per mvt.

In het nieuwe voorstel voor de examenprogramma's wordt gerekend met percentages in plaats van uren. Voor vmbo en havo zou in de nieuwe situatie 10% ontwerptijd per mvt gereserveerd zijn en voor vwo 9% per mvt. Wij begrijpen dat er een verschil is tussen ontwerptijd en onderwijstijd, maar beide zaken zijn niet los van elkaar te zien. Volgens het CvTE is een van de belangrijkste oorzaken van deze daling het feit dat veel scholen, gebruikmakend van hun autonomie in dezen, het aantal contactmomenten voor de buurtalen hebben verminderd. Er zijn hierdoor te grote verschillen tussen scholen ontstaan. Aangezien OCW de regie nu neemt en ontwerptijd voorschrijft, vragen wij u dus om meer ontwerptijd voor de buurtalen toe te kennen om de onderwijsprogramma's goed vorm te kunnen geven.

Wij merken eveneens op dat één van de ontwerpprincipes is dat het nieuwe voorstel vergelijkbaar moet zijn met huidige situatie, maar dat de buurtalen zowel in de onderbouw als de bovenbouw minder ontwerpruimte krijgen dan in de huidige situatie. Dit terwijl Engels (waar de resultaten al jaren goed zijn) meer ontwerptijd krijgt in het nieuwe voorstel, maar dat het vak in de huidige situatie (360 slu's havo; 400 slu's vwo) juist minder slu's heeft dan de buurtalen. Engels is voor Nederlandse leerlingen (mede gezien alle Engelstalige input buiten school) makkelijker te leren dan Duits en Frans. Wat ons betreft zou er voor de andere moderne vreemde talen dus minimaal evenveel ontwerptijd als voor Engels gereserveerd moeten worden.

In dit verband verwijzen wij nogmaals naar de verschillende moties over het belang van voldoende kennis van juist de buurtalen. Het is opmerkelijk dat in het voorstel van ontwerptijd voor de bovenbouw wel rekening is gehouden met andere moties, bijvoorbeeld om het vak maatschappijleer 'een stevigere positie te geven' en dit mee te nemen in de ontwerptijd, maar dat we in het voorstel helemaal niets lezen over de buurtalen. Dit terwijl in het voorstel wel staat dat er bij Nederlands en rekenen-wiskunde zorgen zijn over de dalende prestaties en deze vakken om die reden meer ontwerptijd krijgen. Dat zou dan ook zeker voor de buurtalen moeten gelden (cf. CvTE-onderzoek).

⁷ <https://www.curriculumcommissie.nl/documenten>

⁸ https://www.curriculumcommissie.nl/files/ugd/64dba0_443e8a723fa14b878fe5e3f46050f280.pdf

Ten slotte wordt er in beide voorstellen (kerndoelen en examenprogramma's) ontwerptijd voor burgerschap (BU) en digitale geletterdheid (DG) gereserveerd, terwijl telkens is aangegeven dat dit geen nieuwe vakken worden en deze binnen de huidige vakken aangeboden moeten worden. (Europees) burgerschap en digitale geletterdheid⁹ kunnen in ieder geval probleemloos een plek krijgen in de lessen Duits en Frans. Dat levert nieuwe ontwerptijd voor de buurtalen op.

Een ambitieuzer plan voor de mvt

We snappen allemaal dat de huidige vaardigheidsdaling bij Duits en Frans alleen een halt toegeroepen kan worden als er voldoende ontwerptijd wordt gereserveerd om de ERK-niveaus te halen (A2 vmbo; B1 havo; B2 vwo). Decennialang stonden er gemiddeld 3x50 minuten (100 klokuren per jaar bij 40 lesweken) per moderne vreemde taal op het lesprogramma. Dit was heel gewoon. Toen konden de lesdoelen nog gemakkelijk gehaald worden. Kennis van en onderzoek naar het ERK laat daarbij duidelijk zien hoeveel tijd nodig is om bepaalde niveaus te halen¹⁰. Wij vragen u daarom om dit gegeven te vertalen naar een nieuw voorstel ontwerptijd voor de moderne vreemde talen. Wij stellen daarbij concreet voor om in elk leerjaar uit te gaan van 100 klokuren ontwerptijd per moderne vreemde taal.

Alleen dan worden 'grenstalen beter verankerd' in het nieuwe curriculum. Zonder voldoende ontwerptijd zal de huidige problematiek (en het lage niveau) bij de buurtalen blijven bestaan.

Dit terwijl kennis van onze buurtalen en hun culturen van groot belang is vanwege het feit dat België, Duitsland en Frankrijk onze buurlanden zijn en met afstand onze grootste handelspartners. Naast geografische en economische argumenten zijn deze landen op historisch, cultureel en maatschappelijk gebied eveneens onmisbaar voor elkaar. Verschillende oorzaken zoals de Brexit, de coronacrisis, de oorlog in Oekraïne en het buitenlandbeleid van enkele grootmachten zoals de Verenigde Staten, Rusland en China hebben er de afgelopen jaren voor gezorgd dat de aandacht voor onze buurlanden toeneemt. Driekwart van de Nederlanders vindt daarom dat ons land meer zou moeten samenwerken met Duitsland en Frankrijk¹¹. En dat gaat niet zonder voldoende talige en culturele kennis van deze landen. Alleen redt Nederland het de komende decennia echt niet!

Wat in het huidige voorstel voornamelijk ontbreekt is de ambitie om het vreemdetalenonderwijs in Nederland een kwaliteitsimpuls te geven. Nederlanders hadden vroeger altijd de reputatie dat zij hun talen goed spreken. Van die reputatie is helaas weinig meer over. Laten we er daarom samen voor zorgen dat leerlingen de komende jaren weer geroemd worden om hun goede taalkennis.

Het sectiebestuur Frans van Levende Talen heeft al eerder aangegeven dat het huidige voorstel voor ontwerptijd niet volstaat en heeft het ministerie opgeroepen om meer ontwerptijd voor de mvt te reserveren. Het sectiebestuur Duits ziet het net zo. Helaas is dat nog niet gebeurd. De Visiegroep Buurtalen en Levende Talen zijn van mening dat het ministerie verantwoordelijk is voor goed mvt-onderwijs en de plicht heeft om Nederlandse wetten, Europese afspraken en regelgeving en moties van de Tweede Kamer uit te voeren. Daarnaast heeft het ministerie n.a.v. het onderzoek van het CvTE naar de vaardigheidsdaling bij Duits en Frans toegezegd om te komen met oplossingen voor de lange termijn waardoor de negatieve spiraal doorbroken wordt en de vaardigheidsniveaus Duits en Frans weer kunnen stijgen. Deze belofte kan alleen nagekomen worden met een goed voorstel voor de ontwerptijd voor de buurtalen. Het ministerie van OCW dient nu dus echt in actie te komen!

⁹ De term 'geletterdheid' verwijst naar het vermogen om (digitale) teksten te schrijven en te lezen en om informatie te verwerven en verwerken. Een vaardigheid die met de term 'mediation' expliciet genoemd wordt in de nieuwe versie van het ERK voor de moderne vreemde talen.

¹⁰ https://franszelfsprekend.nl/images/pdf/Advies_lesstabel_Frans.pdf

¹¹ <https://www.ad.nl/buitenland/onderzoek-clingendael-vaarwel-amerika-hallo-frankrijk-en-duitsland-ab5289c0/>

Slotwoord

Wij willen hierbij nogmaals met klem benadrukken dat de Visiegroep Buurtalen 7000 ondertekenaars van het 'Manifest Buurtalen'¹² vertegenwoordigt, waaronder een zeer grote groep docenten Duits en Frans en een aantal vooraanstaande personen uit onderwijs, politiek en bedrijfsleven. Levende Talen is daarnaast de grootste vakvereniging voor talendocenten in Nederland. Voor een curriculumherziening is er draagvlak nodig. Er is momenteel geen draagvlak voor het huidige voorstel voor de ontwerptijd voor de buurtalen. Draagvlak wordt alleen bereikt als het veld zich kan vinden in de voorstellen die het ministerie van OCW doet.

Graag ontvangen wij dus een nieuw voorstel voor de ontwerptijd waarmee anders dan in het nu voorliggende concept goed buurtaalonderwijs wél mogelijk is. Natuurlijk zijn wij altijd bereid om e.e.a. toe te lichten in een gesprek of om mee te denken over een alternatief voor de ontwerptijd, in ieder geval voor de moderne vreemde talen. Omdat de herziening van de examenprogramma's al snel van start gaat en omdat de Visiegroep Buurtalen hierover binnenkort contact heeft met de Tweede Kamer, zouden wij u willen vragen om ons uiterlijk 6 april een reactie te sturen.

Bij voorbaat dank.

Met vriendelijke groet,

Visiegroep Buurtalen

¹² <http://www.buurtaalonderwijs.nl/manifest/>

Visiegroep Buurtalen:

Drs. Jeanette Noordermeer, drs. Trees Aler en drs. Berrie de Zeeuw namens het *Sectiebestuur Frans, Vereniging Levende Talen*

Drs. Kees van Eunen, drs. Carel van der Burg, Dirk Klein, Stijn Heusschen namens het *Sectiebestuur Duits, Vereniging Levende Talen, de werkgroep Deutsch macht Spaß en de Vereniging van Lerarenopleiders Duits (VLoD)*

Dr. Camiel van Woerkum
Lerarenopleider Fontys Hogeschool, initiator petitie Red het Frans in het VO

Drs. Jos Brink
Vereniging Lerarenopleiders Frans (VLoF)

Dr. Jeanette den Toonder
Stichting van Romanisten aan Nederlandse Universiteiten (SRNU)

Prof. Dr. Alicia C. Montoya en Dr. Maaïke Koffeman
Kenniscentrum Frankrijk-Nederland (KFN), Radboud universiteit